

Nr 257.

Av herr **Domö m. fl.**, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m., dels ock Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av hushållningssällskapen m. m.

När 1930-talets och kristidens kortfristiga och provisoriska åtgärder för jordbruksstöd nu måste ersättas med mera långsiktiga riktlinjer för framtida jordbrukspolitik, anse vi det viktigt, att denna inriktas på effektiva åtgärder för att den i jordbruket sysselsatta befolkningen skall beredas samma möjlighet som andra folkgrupper att uppnå skälig inkomstnivå och rättmätig del i den allmänna välståndsstegring, som uppnåtts eller kommer att uppnås inom vårt land. Riksdagen har i flera uttalanden understrukit det berättigade i jordbrukarnas krav på jämställdhet med andra folkgrupper, men genom lönehöjningar för vissa av dessa har på sistone löneklyftan ökats i stället för att minska. Jordbrukarna ha inte fått sina förhoppningar infriade, att andra folkgrupper skulle dröja med nya löneaktioner, tills man låtit jordbruket inhämta eftersläpningen. De utanför jordbruket stående folkgrupperna, som alltjämt erinras om hur lång tid även efter ett världskrig vi äro huvudsakligast hänvisade till vår egen livsmedelsproduktions resurser, böra anse det vara en billig försäkringspremie för tryggad försörjning att tillerkänna den folkgrupp, som är nödvändig för denna beredskaps upprätthållande, samma möjligheter till skälig inkomstnivå, som den övriga befolkningen åtnjuter. Jordbrukarna ha dock inte tänkt sig sin framtida ekonomiska trygghet beroende av statsgarantier, så utformade att näringsgrenens frihet beskäres. De äro beredda till egna insatser i anslutning till den hjälp till självhjälp, som jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse utbyggt till, för utnyttjande av de möjligheter jordbrukspolitiken skapar.

Jordbrukets betydelse.

Vad som säges i Kungl. Maj:ts proposition nr 75 om jordbrukets betydelse ur beredskapssynpunkt är rättvist och riktigt. Jordbruket har genom sina insatser för kristidens försörjning i hög grad gjort sig värt däri givet erkännande. Jordbrukets betydelse för vårt näringsliv inskränker sig dock inte endast till att trygga en tillräcklig beredskap i fråga om livsmedelsförsörjning. Den grad av självförsörjning, som det svenska jordbruket genom sin nu uppnådda och för framtiden beräknade produktion skapar, medverkar till en värdefull balans i vårt näringsliv genom sin andel i hemmamarknaden. Genom att

vårt folks livsmedelsbehov i det närmaste täckes genom det svenska jordbrukets produkter upprätthålla vi ett jordbruk, vars köpkraft är av stor betydelse för avsättningen av den svenska industriens produkter. Hemmamarknadens andel i produktion och konsumtion blir därigenom större, och vårt näringsliv blir mindre känsligt för utifrån kommande konjunktursvängningar. En framtida jordbrukspolitik bör bidra till att bevara en sådan sund balans. Även denna synpunkt anse vi vara av stor vikt vid målsättningen rörande jordbruksproduktionens omfattning.

Att skapa ett statistiskt läge i fråga om befolkningens fördelning på olika yrken är varken önskvärt eller möjligt. Flykten från landsbygden rymmer dock stora och betydelsefulla problem, som förtjäna beaktande. All flykt från landsbygden har ej medfört en mer rationell användning av arbetskraften än vad som kunnat ske, därest denna arbetskraft stannat kvar i jordbruket. Det förhåller sig nämligen inte så, att alla näringsgrenar utanför jordbruket på ett rationellare sätt tillvarataga arbetskraften, än vad jordbruket gör. Även i den svällande förvaltningstjänsten torde många gånger det ur folkförsörjnings-synpunkt rationella utnyttjandet av arbetskraften vara sämre än inom jordbruket. Olika yrkens möjlighet att ge högre avlöningar är inte alltid beroende av arbetskraftens rationella utnyttjande. Av vikt är, att jordbrukets lönsamhet så förbättras, att löneskillnadernas betydelse för flykten från landsbygden verk-samt minskas.

Jordbrukspolitikens medel.

Som medel för att nå jordbrukspolitikens här förut angivna mål kan propositionens förslag om gränsskydd gentemot utländsk konkurrens och stöd för rationaliseringsåtgärder godtagas, om de göras tillräckligt effektiva. Jordbrukets lönsamhet behöver påverkas såväl genom höjda inkomster som genom minskade driftkostnader.

Gränsskydd för prisbildningen.

Gränsskyddet föreslås i propositionen uppbyggt med importavgifter och kvantitativ importreglering som huvudsakligaste medel. Vi förutsätta att därmed inte avses borttagandet av det gränsskydd, som skapas genom allttjämt bestående skyddstullar. Trots att dessa inte avpassats efter ändrat penningvärde och nutida varupriser, äro de i nuvarande läge inte betydelselösa. Genom de försäljningsorganisationer, som jordbruket nu äger, ha ökade möjligheter skapats för paritet i fråga om jordbrukets och industriens förmåga att utnyttja fastställt tullskydd. Kooperativa förbundets uppmärksammade uttalande till förmån för ett tullsystem som gränsskydd torde böra beaktas, och något ensidigt borttagande av jordbrukets skyddstullar får inte ifrågakomma. De böra dock kompletteras med importavgifter och kvantitativ importreglering.

Den för gränsskyddets skapande nödvändiga regleringsapparaten bör utformas så, att den smidigt kan avpassas för olika marknadslägen, och den får inte bli en byråkratisk institution, som hindrar jordbrukarna och deras organisationer att tillvarata en fri marknads möjligheter att genom egna insatser förbättra jordbrukets lönsamhet. Ur denna synpunkt är propositionens förslag om tillsättande av jordbruksnämnden och dess råd inte tillfredsställande. Jordbruksnämnden tillsättes helt av Kungl. Maj:t, och detsamma gäller rådets ledamöter, i fråga om vilka propositionen säger, att det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att avgöra om förslag skall få uppgöras av jordbrukets organisationer eller ej. När det här gäller en permanent institution, vars verksamhet kommer att så intimt beröra det svenska jordbrukets förhållanden, anse vi att bestämda regler för jordbrukets representation redan nu böra fastställas, varigenom tryggas att jordbruket får en representation, som åtnjuter dess förtroende. Vad 1942 års jordbrukskommitté därvid föreslagit synes oss värt beaktande.

Jordbruksproduktionens omfattning.

Gränsskyddet bör uppbyggas så, att det tryggar avsättning på hemmamarknaden för en jordbruksproduktion så dimensionerad, att den i händelse av krig eller avspärrning ger tillräcklig försörjning, varvid det s. k. medelalternativet torde representera lämplig avvägning. Med hänsyn till den avgörande betydelse, som mjölkproduktionen har för jordbrukets ekonomi, inte minst i de mindre gynnsamt lottade bygderna, bör särskild uppmärksamhet ägnas åt avsättningen av mjölkproduktionens produkter. Att därvid diskutera vilka kvantiteter, som skola förbehållas olika slag av matfett, torde i nuvarande läge ej kunna göras med tillräckligt verklighetsunderlag. Mjölkproduktionens storlek kan komma att påverkas av den nuvarande bristen på ladugårdspersonal, och matfettskonsumtionens storlek är omöjlig att förutsätta i annan mån, än att alla skäl tala för att den efter ransoneringens upphävande och med stigande levnadsstandard kan beräknas öka. Det för tryggande av mjölkproduktionens lönsamhet behövliga smörpriset blir i viss mån beroende av det pris, som kan uttagas för konsumtionsmjölken, och av konsumtionsmjölksförsäljningens storlek. Inför nödvändigheten att bereda prioritet för smörets avsättning bör i propositionen föreslaget exportstöd temporärt kunna ingå som led i de jordbrukspolitiska riktlinjerna. Spänningen i fråga om de kvantiteter smör, resp. margarin, som skola avsättas på den inhemska marknaden, skulle minskas, om den inhemska odlingen av oljevaxter ökades på foderodlingens bekostnad. Det förslag i fråga om utvidgning av den inhemska oljevaxtodlingen till leverans av råvaror för produktion av 20 000 ton margarin, som enhälligt framlagts av representanter för växtförädlingen, margarinindustrin och jordbruket, anse vi därför böra godtagas som ett lämpligt minimum. Enigheten om detta förslag från så vittskiftande intressen är värd beaktande. Det är känt, att margarinindustrin har

svårigheter med råvaruanskaffning även så långt efter kriget, som vi nu befinna oss. Frågan om oljeväxtodlingens lämpliga omfattning bör därför inte ställas på framtiden under hänvisning till att dess omfattning bör bli beroende av mjölkproduktionens framtida utveckling.

Differentieringsbidrag och mjölkavgifter.

Då mjölkproduktionen är av avgörande betydelse för jordbrukets ekonomi, samtidigt som de ekonomiska betingelserna för mjölkproduktionens bedrivande äro starkt varierande inom olika jordbruk, är frågan om mjölkprisets differentiering betydelsefull. Enligt vår mening äro de viktigaste skillnaderna i fråga om betingelserna för mjölkproduktionen beroende av klimatiska förhållanden. De försämras betydligt i norra Sverige genom kortare betesperioder och dyrare foderväxtodling. Dessa svårigheter kunna endast delvis neutraliseras genom av den enskilde jordbrukaren vidtagna åtgärder. De skillnader, som inom samma klimatområde kunna påvisas i fråga om mjölkproduktionens lönsamhet inom storleksklasser av jordbruk, bero inte av generella faktorer, utan av sådana, som jordbrukarna mera kunna råda över. Generellt sett kan mjölkproduktionens ekonomi bli lika god på små som på större jordbruk, om besättningens kvalitet och skötseln är god. När i propositionen nr 75 talas om nödvändighet att uttaga en särskild mjölkavgift å mjölkproduktionen från de »större» jordbruken, kunna vi inte finna detta vagt formulerade förslag tillräckligt motiverat eller tillräckligt väl genomtänkt. Gränsdragningen mellan större (avgiftsbelagda) och mindre (avgiftsbefriade) är lämnad öppen. Om vi med större jordbruk avse sådana med över 100 har åker, är totala antalet i landet enligt 1944 års räkning 2325. Ta vi med ner till 50 har, ökas denna siffra med 5065. Att dessa jordbruk bilda ett för litet underlag för en mjölkavgift av nämnvärd betydelse är uppenbart. Skola tillräckliga belopp inflyta, måste man ta med även en stor del av bondejordbruken under beteckningen »större». Att därvid dra upp en rättvis gräns torde vara omöjligt, bl. a. på grund av att mjölkproduktionens lönsamhet i så hög grad beror av huruvida särskilt anställd ladugårdspersonal är behövlig eller inte. Då mjölkavgiftens uppgift vidare i första hand anges vara att stödja mjölkproduktionen i norra Sverige, torde rimligaste vägen vara uttagande av en allmän mjölkavgift utan att dessa avgifter differentieras mellan jordbruk av olika storlek. De influtna medlen användas till att stödja mjölkpriset inom de områden — framför allt Norrland — där detta kan anses befogat.

Rationaliseringen.

Bredvid prisstödjande åtgärder är statligt stöd åt jordbrukets rationaliseringssträvanden i hög grad påkallat. Verkningarna av rationaliseringsstödjande åtgärder kunna inom den närmaste framtiden beräknas bli särskilt effektiva, där-

för att jordbrukarna själva på grund av bristen på arbetskraft ha ett mycket starkt intresse för genomförande av rationaliseringar och nu liksom tidigare fritt och frivilligt genomföra sådana av betydande omfattning. Statligt stöd bör kunna effektivisera detta rationaliseringsarbete, där det hålles tillbaka på grund av ekonomiska svårigheter eller av brist på sakkunnig rådgivning eller av andra hinder. Då den frivilliga rationaliseringen nått så goda resultat som framgått av skillnaden i vårt folks livsmedelsförsörjning under senaste och föregående världskrig, är det av vikt att jordbrukarnas fria initiativ understödjas och inte hindras. Det är också av vikt, att i den mån rationaliseringen kommer att stimuleras genom bidrag detta ej sker på ett sådant sätt, att det skapas en understödstaranda, som lockar folk att mera lita till statens hjälp än till den egna insatsen.

De rationaliseringsåtgärder, som böra bli föremål för statens stöd, anse vi i propositionen vara riktigt redovisade med vad som däri avses med rationalisering av driftförhållandena samt inre och yttre rationalisering. Den utformning av det statliga rationaliseringsbefrämjandets omfattning, som kommer till uttryck i propositionerna nr 75 och 76, finna vi dock inte till alla delar väl avvägd i förhållande till de olika åtgärdernas betydelse. Rationaliseringskostnadernas inverkan på jordbrukarnas ekonomiska förhållanden har inte tillräckligt beaktats. Föreslagna statsåtgärder kunna i vissa fall befaras åstadkomma hinder för jordbrukarnas fria och frivilliga rationaliseringsarbete, och så som de föreslagits, kunna de också göra intrång på intressen, som böra ha företrädesrätt. Utformningen av rationaliseringsverksamhetens organisation synes oss inte heller så gjord, att det eftersträfvade målet nås med minsta möjliga kostnader.

Rationalisering av driftförhållandena.

Rationaliseringen av driftförhållandena har betydelse för hela jordbruket. För alla de många jordbruk, som inte ha tillräcklig bärighet för att själva hålla kvalificerad expertis, är det av stor betydelse att dylik sådan tillhandahålles så som skett genom hushållningssällskapen. Då den framtida jordbrukspolitiken måste ta speciell hänsyn till småbrukets problem, vilja vi framhålla betydelsen av småbrukets driftrationalisering. Om man efter jordbruksekonomiska grunder söker kalkylera, vilket rationaliseringsmedel, som har största förutsättning att snabbast föra upp ett småbruk i förbättrat inkomstläge, så blir svaret att man har mest att vänta av en rationalisering av driftförhållandena. Det föreligger i landets taxeringslängder så många ofrånkomliga bevis för att småbrukare, som genomfört en klok driftplanläggning, klarat sig bra och inte av småbrukets litenhet hindrats från att redovisa inkomster, större än jordbrukares med större arealer. Undersökningar om hur långt man kan nå genom rationalisering av driftförhållandena böra därför ske parallellt med att andra rationaliseringsmöjligheter undersökas. För småbrukets del finns det i fråga om denna rationalisering ofantligt mycket att göra, dels för att leda småbru-

kets produktion in på sådana produktionsgrenar, där småbrukets svårigheter i fråga om mekanisering minst göra sig gällande, t. ex. fruktodling, smådjurskötsel o. d., dels för att åstadkomma gemensam maskinanvändning, som, där den prövats, visat sig mycket lämplig, men som ännu berört blott ett mindre antal småbruk.

Maskinkonsulenter och maskininstruktörer.

Den gemensamma maskinanvändningen kan, om den skall genomföras tillräckligt omfattande och tillräckligt fort, inte bara bygga på inrättande av maskinstationer, utan torde i betydande grad få ordnas genom samägda, av någon av delägarna omhändertagna maskiner. Sådana torde då ofta komma att anskaffas och skötas av jordbrukare, som förut sakna erfarenhet inom detta område, och behovet av sakkunnig hjälp kommer att bli betydande. Det är därför att hälsa med tillfredsställelse, att Kungl. Maj:t i proposition nr 76 föreslår inrättandet av maskinkonsulentbefattningar vid hushållningssällskapen. Däremot är det inte tillfredsställande, att frågan om anställande av maskininstruktörer ställs på framtiden. Dels torde tillräckligt antal kompetenta sökande rätt länge komma att saknas till maskinkonsulentbefattningarna, medan tillgången på kompetenta maskininstruktörer kan beräknas vara större. Dels torde just instruktionsverksamheten i fråga om maskinanvändningen för förut icke maskinkunniga vara en mycket angelägen uppgift, lämplig just för maskininstruktörer. Tillräckliga skäl synas oss därför föreligga för att utrusta hushållningssällskapen även med maskininstruktörer redan från omorganisationens början.

Driftekonomiska konsulenter.

I fråga om hushållningssällskapens utrustning för tillhandahållande av expertis för rationalisering av driftförhållandena, så tycks den, med undantag för de nytillkomna maskinkonsulenterna, efter omorganisationen komma att överensstämma med vad hushållningssällskapen tidigare varit utrustade med. D. v. s. expertisen inskränker sig till driftteknik rådgivning i fråga om växtodling, husdjursskötsel och trädgårdsodling. Det är väl känt, att från jordbrukarhåll särskilt under 1930-talets jordbrukskris ganska bestämt klander riktades mot denna utformning av rådgivningen. När lantbrukshögskolan inrättades tillmättes därför ökat utrymme åt jordbruksekonomin, och en särskild ekonomisk linje inrättades vid agronomutbildningen. Det är som om man tänkte låta denna betydelsefulla utveckling av jordbruksforskningen och den högre jordbruksundervisningen ligga utanför hushållningssällskapens utnyttjande. Enbart hjälp med utvecklingen av bokföringsverksamheten skulle ge betydande arbete åt driftekonomisk expertis. De rent driftekonomiska problemens lösande på rätt sätt torde för övrigt spela en mycket betydande roll för att genom rationaliseringsåtgärder förbättra lönsamheten. Tyvärr stå driftekonomiska experter lika litet som maskinkonsulenter inom den närmaste tiden till förfogande i sådant

antal, att varje hushållningssällskap kan erhålla en kompetent kraft. Men förutsättning för att en sådan specialisering väljes av dem, som utbilda sig till agronomer, är att det blir fastställt, att sådana befattningar komma att finnas tillgängliga. Saken är så betydelsefull, att den bör beaktas vid hushållningssällskapens omorganisation, och de hushållningssällskap, som så önska, böra erhålla samma statsbidrag som till övriga konsulenter för anställande av driftekonomisk konsulent.

Inre rationalisering.

Förslagen om den s. k. inre rationaliseringens ordnande följa i stort sett samma linjer som förut prövats i hushållningssällskapens och egnahemsnämndernas verksamhet. Behovet av ökad mekanisering även inom det mindre jordbruket ökar behovet och nyttan av sådana förbättringar som täckdikning och stenröjning, och ekonomibyggnaderna behöva också förbättras för möjliggörande av arbetsbesparande anordningar. Det är därför i hög grad påkallat, att denna rationaliseringsverksamhet stödjes med större anslag än tidigare. Däremot kan diskuteras, om den i propositionen nr 75 föreslagna organisationen av denna verksamhet är den bästa.

Kungl. Maj:t föreslår, att den inre rationaliseringen skall skiljas från hushållningssällskapen, som enbart skola syssla med rationalisering av driftförhållandena samt undervisning. Naturligt hör dock den inre rationaliseringen närmare samman med rationalisering av driftförhållandena än med den rationalisering, som skall bestå i arealutvidgningar. Termen inre rationalisering har av 1942 års jordbrukskommitté tillskapats för att åstadkomma en gränsdragning gentemot den yttre rationaliseringen. De åtgärder, som därvid sammanförts under benämningen inre rationalisering, äro i praktiken inte skilda från övrig rationalisering av driftförhållandena. När hushållningssällskapen skola bedriva sin undervisningsverksamhet, måste de självklart behandla sådana spörsmål, som nu förts till den inre rationaliseringen, och belysa kostnaden och båtnaden av sådana åtgärder. Men hushållningssällskapens konsulenter skulle enligt Kungl. Maj:ts förslag inte utföra förrättningar rörande dessa rationaliseringsåtgärder. Deras undervisning kommer då inte att vara byggd på praktisk erfarenhet, vilket innebär en stor svaghet. Genom de inre rationaliseringsåtgärdernas skiljande från hushållningssällskapens verksamhet komma därjämte tidspillan och kostnaden för rådgivning åt jordbrukarna att ökas. Om hushållningssällskapets konsulent vid besök hos en jordbrukare märker någon brist i fråga om vad som tillhör inre rationalisering, kan han endast påpeka detta, och så måste ny förrättningsman rekvireras. Detsamma upprepas, om en för inre rationalisering anställd förrättningsman skulle komma på brister i fråga om driftförhållandena. Fördelar måste därför vara att vinna genom att dessa båda slag av rationaliseringsverksamhet bedrivs genom samma organ, och vid utformning av rationaliseringsverksamhetens organisation bör detta förhållande beaktas.

Yttre rationalisering.

Det nyaste i fråga om statligt understöd åt jordbrukets rationalisering är det, som avser befrämjande av s. k. yttre rationalisering. Egnahemsnämndernas verksamhet har dock under senare år omfattat även sådana arbetsuppgifter. I den av jordbrukarna själva bedrivna rationaliseringsverksamheten har den yttre rationaliseringen inte förbisetts, utan den har varit av betydande omfattning. Förändringarna i fråga om antalet brukningsdelar i olika storleksgrupper mellan jordbruksräkningarna lämna oss tydliga besked därom. Från år 1937 till 1944 har antalet jordbruk inom storleksgruppen 2—5 ha minskat med 6 000 st. eller från 113 722 st. till 107 776 st. Inom nästa storleksgrupp, 5—10 ha, har minskning skett från 97 298 st. till 94 844 st. eller med 2 500 st. Minskningen har under denna sista period 1937—1944 varit mycket snabbare än förut, och anledning finns att antaga, att detta förhållande fortsatt efter 1944, i den mån det inte bromsats genom jordkoncessionslagens för den frivilliga rationaliseringen hindrande bestämmelser.

I vilken mån den yttre rationaliseringen kan påskyndas genom statliga åtgärder är svårt att bedöma. I vissa fall torde den möta allvarlig betänksamhet från jordbrukarnas sida. Där yttre rationalisering leder till ökad skuldsättning, kan den ekonomiska förbättringen ofta vara oviss, även om statlig kredit jämte bidrag står till förfogande för att skuldsättningen skall kunna hållas vid en nivå, som motsvarar arealutvidgningens beräknade avkastningsvärde. I Kungl. Maj:ts proposition nr 75 understrykes att bidragen ej få medföra någon vinst. Något annat arrangemang är inte heller tänkbart. Jordbrukaren, som blir hjälpt genom yttre rationalisering, som förstorar hans gård, blir därmed inte ägare av någon större förmögenhet, men i den mån han har lån för jordförvärvet, blir hans eget kapital mindre i förhållande till hans skulder, och vad detta betyder för riskgränsens förskjutning till brukarens nackdel vid eventuell lågkonjunktur, därom ha jordbrukarna god kändedom. Det är därför av stor betydelse, att de som komma att omhänderväsa ledningen av denna rationaliseringsverksamhet inte i ovist nit förleda jordbrukare att utsetta sig för stora ekonomiska risker. Inom denna rationaliseringsgren liksom inom de andra bör statens medverkan främst bestå i ett understödande av åtgärder, som jordbrukarna fritt planerat.

I den mån den yttre rationaliseringen syftar till förstoring av övergångsjordbruk upp till basjordbrukens storlek är räckvidden för åtgärderna begränsad till de jordbruk, som befinna sig under basjordbrukens storleksgrupp. Hur stor del av dessa jordbruk, som på grund av att de äro stödjordbruk eller kombinerade jordbruk kunna föras till gruppen bestående jordbruk och alltså inte skola bli föremål för yttre rationalisering, är inte beräknat. Lika litet finns uppgift om hur stor del av övergångsjordbruken, som ligga på sådana platser, att de inte kunna tillföras mark från angränsande brukningsdelar. Avsakna-

den av ens approximativa beräkningar över hur många jordbruk, som kunna bli föremål för yttre rationalisering, gör det svårt att bedöma, vilka rationaliseringsmedel, som äro behövliga.

Bidrag, lån och aktiv inköspolitik.

Att bidrag och lån komma att verka stimulerande på intresset för yttre rationalisering kan tagas för givet, ävensom att rationaliseringsorganen kunna göra de rationaliseringsvilliga stora tjänster genom förmedling av marköverlåtelser och genom en aktiv inköspolitik för tillhandahållande av jord för ägoförstoring och förbättrad arrondering. Vid egnahemsverksamhetens anskaffande av jord för den vid seklets början betydande egnahemsbildningen voro dessa medel tillräckligt verksamma för anskaffande av egendomar för parcellering. Man har anledning förutsätta, att samma medel, som visade sig tillräckligt starka för sönderstyckning av större jordbruk för egnahemsbildning, böra vara tillräckliga för den yttre rationalisering, som nu skall genomföras. Även om flykten från jordbruket kan hejdas, så att den inte fortsätter i samma takt som under sista decenniet, torde utvecklingen dock föra med sig, att stora mängder jordbruksfastigheter komma i handeln och där kunna förvärvas genom aktiv inköspolitik från rationaliseringsorganens sida. Det förefaller därför obehövt att i dessas händer sätta sådana medel som förköpsrätt och expropriationsrätt, vilka var på sitt sätt kunna befaras träda andras berättigade intressen för nära. Det måste kunna anföras mycket starka motiv för sådana instituts införande, om de skola kunna godtagas.

Förköpsrätten.

1942 års jordbrukskommitté nämner förköpsrätten som det starkast verksamma medlet för den yttre rationaliseringens genomförande, och så som förköpsrätten i Kungl. Maj:ts lagförslag utformats att gälla vid alla ägobyten utom mellan vissa nära besläktade, kommer förköpsrätten att ge rationaliseringsorganen dispositionsmöjlighet över en betydande mängd jordbruksfastigheter. Det är obestyrkt, att det är behövt med så stor dispositionsrätt över jordbruksjord utöver vad som kan erhållas genom aktiv inköspolitik i fria marknaden. Förköpsrätten kan ha den olägenheten, att den inkräktar på andras rätt på ett sätt, som kan verka orättvist och som kan minska den rationaliseringsverksamhet, som sker genom jordbrukarnas egna fria initiativ. Därom må följande anföras.

Rättssynpunkten har mest diskuterats med avseende på säljaren, varvid man ansett, att förköpsrätten inte betydde något nämnvärt intrång i dennes äganderätt till jorden. När säljaren är betänkt på att försälja sitt jordbruk är han ju i färd med att frånhända sig äganderätten, och ekonomiskt förlorar han ingenting, när staten betalar lika mycket som en annan köpare. Blott vissa anspråk från säljarens sida att kunna få lämna gården till någon nära släk-

ting betraktas i lagförslaget som legitima, men det är betecknande för hur liten förståelse man har för släktbandens styrka inom jordbruksbefolkningen, när undantagen från förköpsrättens användning inte ens utsträckas så långt som till barn till ägarens syskon. Detta fasthållande av statens anspråk även gentemot släktingar i arvsberättigade led bidrar till att göra den ifrågasatta lagen om förköpsrätt svår att acceptera.

Statens anspråk på förköpsrätt vilar inte på någon särskild rättsgrund. Vad som anförts härom har varit, att om staten påtar sig att ge betydande understöd åt de ägare av övergångsjordbruk, som uppvisa för låg inkomst, så måste staten ha medel till sitt förfogande för att åstadkomma, att denna understödstagargrupp fortast möjligt minskas. Fördenskull har man ansett det nödvändigt att staten även tvångsvis — genom förköpsrätt och expropriation — skall kunna överföra odlad jord och skog från andra ägare till brukare med små arealer och låga inkomster. Denna motivering vore invändningsfri, om de av staten använda tvångsmedlen till sina verkningar begränsades till endast de jordbrukare, som erhållit understödet. Departementschefen har dock avvisat ett bl. a. från R. L. F. framfört förslag om förköpsrättens begränsning till gruppen övergångsjordbruk, vilken begränsning skulle gjort lagen mera acceptabel. Då den nu principiellt gäller alla ägobyten utanför en trång släktskapskrets, komma dess verkningar att beröra jämväl helt andra jordbrukare än dem, som erhållit understöd. Vid bedömande av förköpsrättens lämplighet har man därför att avgöra en rättsfråga, om det kan vara riktigt, att staten på grund av ett mellanhavande med en viss grupp jordbrukare kan vara berättigad inkräkta på helt andra jordbrukares rätt.

De som genom förköpsrättens genomförande oftast torde få sina fullt legitima intressen skadade äro otvivelaktigt köparna, och dessa köparens intressen kunna ha minst lika stor betydelse för jordbrukets lyckliga utveckling som den av staten dirigerade rationaliseringen. Den, vars köp kan förhindras, kan vara en arrendator, som brukat gården, känner ägorna och har en för driften avpassad uppsättning av maskiner och djur. En sådan riskerar dock att få träda tillbaka, avspisad med den klena trösten, att rationaliseringsorganet skall hjälpa honom att få något annat i stället. Köparen kan vara en granne, som genom samköp skulle kunna uppnå förbättrade driftförhållanden. Det kan vara personer, som äro födda och rotade i en viss bygd och som för att få stanna där äro beroende av att kunna fritt utnyttja de möjligheter för köp vid för dem lämplig tidpunkt, som erbjudas sig. Köparna kunna vara personer, som på grund av säljarens kännedom om dem kunna erhålla förmånliga villkor i fråga om köpeskillingens erläggande eller t. o. m. dess storlek och som vid sitt jordförvärv äro beroende av att få tillgodogöra sig dessa förmåner, som inte stå att erhålla, om de hänvisas till andra säljare. För sådana och andra fullt legitima intressen kan förköpsrätten komma hindrande i vägen. Enda möjligheten att gentemot statens förköpsrätt trygga ett önskat egendomsförvärv blir att

betala så högt pris, att detta ligger högre än egendomens värde för staten ur rationaliseringssynpunkt. Genom en lag med sådana konsekvenser gagnas inte jordbruket.

Vill man, som det också sagts, genom rationalisering söka bevara så många jordbrukare som möjligt vid jordbruket, har förköpslagen ringa betydelse. Förutsättningen för att förköpsrätten skall kunna användas är att det finns en köpare, som på egen risk vill förvärva en jordbruksfastighet, och jordbrukarnas antal kan inte bli större genom att just en sådan blir hindrad. Tvärtom kan det befaras, att den som möter sådana hinder letar sig till andra yrken, där näringsfriheten inte så påtagligt beskurits genom statens tvångsmakt. Att stänga det fria ägoförvärvet med så starka hinder som både koncessionslag och förköpsrätt måste skapa en utvecklingshämmande ofrihet på fastighetsmarknaden. Mången torde emellertid ha kunnat tänka sig förköpsrättens accepterande i strängt reglerad form som en ersättning för koncessionslagen, men då denna enligt departementschefens uttalande ej avses att borttagas, blir förköpsrätten än svårare att acceptera.

Den föreslagna förköpsrättens verkningar äro svåra att bedöma på grund av oklara formuleringar i såväl lagtext som departementschefens uttalanden. Förköpsrätten säges i lagtexten allmänt skola vara motiverad av »att underlätta bildandet av bärkraftiga brukningsdelar». Därmed avses väl i första hand förstärkning av övergångsjordbruk, men även bildandet av föreningsjordbruk. I senare fallet kunna jordbruk av vilken storlek som helst och till vilket antal som helst drabbas av förköpsrätt. Även om praktisk prövning av föreningsjordbrukets idé vore värdefull, är dock knappast tiden nu, innan sådan prövning skett, inne för att obegränsade möjligheter skapas för tillkomst av sådana föreningsjordbruk endast genom åtgöranden från de starkt statligt dirigerade rationaliseringsorganens sida. Det kan bli mycket dyrbara experiment. Departementschefen är ju i annat sammanhang inte så pass övertygad om fördelen av föreningsstankens överförande i denna form på produktionens område, att han tror delägarna i en andelsladugård om att kunna rationalisera ens så bra, att de kunna undvara producentbidrag.

Förköpsrättens verkningar äro vidare svåra att överblicka, därför att innebörden i den förberedda nya skifteslagstiftningen ej är känd. Får staten som ägare av en brukningsdel i en bysamfällighet större vitsord i fråga om påkallande av omskifte, kunna med förköpsrättens användande stora olägenheter åstadkommas. Nu måste i en förut skiftad by majoriteten vara för omskifte för att detta skall kunna ske, men i propositionen ofta återkommande tal om omskifte gör att man kan förvänta ändrade bestämmelser. Det är orimligt att innan den nya skiftesrättens detaljer äro kända binda sig för bestämmelser av så oberäknelig verkan som allmän förköpsrätt. Lantbruksstyrelsen har i sitt remissvar med full rätt hävdad, att ändrad skifteslagstiftning är av mycket stor betydelse för jordbrukets rationalisering. Denna fråga anser lantbruksstyrelsen böra lösas

före vidtagandet av långtgående rationaliseringsåtgärder. Så länge skifteslagstiftningens problem äro olösta, har man enligt lantbruksstyrelsens mening ej behov av så särskilt stor apparat för andra rationaliseringsåtgärders vidtagande.

Även behovet av förköpsrätt för den yttre rationaliseringens genomförande är svårt att överblicka, innan ännu erfarenhet vunnits av verksamhetens omfattning och behov. Vi äro för vår del benägna att tro, att övriga till förfogande stående rationaliseringsmedel äro tillräckligt effektiva för den yttre rationaliseringens bedrivande i den takt, som passar det svenska jordbrukets nuvarande förhållanden. Skulle sådan situation inträda, att rationaliseringen nödvändigt visar ett behov av mera långtgående medel, kunna sådana i en framtid övervägas och utformas med stöd av då vunnen erfarenhet. Av särskild vikt för rationaliseringsarbetets genomförande är jordbrukarnas inställning till och förtroende för detsamma. Det kan ur sådan synpunkt vara oklokt att från början tillgripa ett sådant medel som förköpsrätten, som alldeles säkert kommer att medföra konflikt mellan olika intressen. Med hänsyn till samtliga dessa synpunkter anse vi att tillräckliga skäl för lagstiftning om kronans förköpsrätt icke äro för handen. Även ändringen av lagen om arrendators förköpsrätt bör av riksdagen avslås.

Expropriation.

I fråga om förslagen om att även använda expropriation som medel för den yttre rationaliseringens genomförande äro vi klart övertygade om deras olämplighet. Även om det kan påvisas fall eller konstrueras exempel, i vilka en expropriation kan vara till gagn för den till vars fördel densamma genomföres, utan att vara till skada för den exproprierade egendomen och dess ägare, så prisgiver man med detta instituts införande värden, som enligt vår uppfattning väga vida tyngre än de fördelar, som kunna vinnas. Med de tänjbara direktiv för expropriationens tillgripande, som departementschefen skisserar i propositionen, läser dylik kunna komma att tagas i anspråk i mycket stor utsträckning av den lantbruksnämnd, som finner medlet lämpligt eller bekvämt. Det finns alltid, eller i alla händelser intill dess allt delats lika, åker eller skog i ens ägo, som är åtråvärd för en annan. Tidigare ha vi visat, vilket relativt ringa antal brukningsdelar, som finnas i storleksgrupperna med över 50 har åker. Om expropriationen skall bliva av någon betydelse för rationaliseringssträvandena måste man åtminstone i fråga om åkerjord i stor utsträckning exproprieras från jordbruk med mindre än 50 har åker, d. v. s. djupt ned i de egentliga bondejordbrukens kategori. Då expropriation skall tillgripas, icke som hittills blott till allmänt väl, utan även till enskild fördel, läser det ofrånkomligt bliva svårt för att inte säga omöjligt att på ett objektivt sätt avgöra den enes vinst och den andres skada. En stympad egendom kan därtill i regel icke hållas skadeslös ens medelst kontant ersättning. En alltför ratio-

naliseringsivrig lantbruksnämnd kan därtill antagas bliva benägen att över-skatta de fördelar, som vinnas, och underskatta nackdelarna. Allt detta torde komma att skapa ett osäkerhetstillstånd, en strävan att komma i besittning av annans egendom, som rimmar illa med en tryggad äganderätts betydelse över huvud, men alldeles särskilt inom vårt på urgamla rättsregler vilande jordbruk och jordinnehav.

Härtill kommer emellertid vidare en ytterligt betänklig sak. I propositionen förutsättes omskifte i betydande utsträckning, varvid hänvisas till blivande ändrad skifteslagstiftning. Vi tro också, att omskifte på sina håll och kanske i ej obetydlig utsträckning kan visa sig ofrånkomligt. Så mycket betänkligare är det då att i rationaliseringsorganens händer sätta det kategoriska tvångsmedel, som expropriationen utgör. Ty då kan den så mycket omdiskuterade bortrationaliseringen taga form och gestalt, som få av expropriationslagstiftningens tillskyndare, åtminstone inom bonde- och småbrukarleden, lära ha tänkt sig eller önskat.

Den ekonomiska betydelsen av jordbrukens innehav av skog är väl dokumenterad och allmänt erkänd, och skoglösa jordbruks förseende med lämplig skogsareal är en betydelsefull uppgift för den yttre rationaliseringen. För många torde expropriationsinstitutet ha blivit acceptabelt, därför att man räknat med att med dess hjälp kunna åtkomma skog, ev. återföra sådan som förut fränsålt brukningsdelarna. Expropriationsinstitutets användbarhet för sådant ändamål torde dock ha överskattats. Värderingen av den exproprierade skogsmarken med därå växande skog skall ske enligt för expropriationsfall i allmänhet gällande grunder. Departementschefen uttalar vidare, att »skogsmark och obebyggd jordbruksjord torde för den, som erhåller tillskottsajorden, böra anses ha ett värde motsvarande den vid expropriationen fastställda löseskillingen». Utsikterna för köparen att vid ett expropriationsförfarande erhålla sådana köpevillkor, att köpet innebär en räntabel penningplacering, äro därför små. I den mån rationaliseringsorganen genom förande av en aktiv inköpspolitik i fria marknaden kunna köpa skogsmarker, torde åtminstone i många fall bättre villkor kunna erhållas. Vi anse därför att såväl återställande av tidigare skogsinnehav som nytillköp, så långt de ligga inom den praktiska ändamålsenlighetens gräns, bäst främjas genom statligt stöd till köp i öppna marknaden.

Med stöd av vad vi här anfört yrka vi avslag på Kungl. Maj:ts förslag om expropriationsrättens utvidgning.

Typjordbrukens storlek.

Ett besvärligt problem vid utformningen av riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken är givetvis gränsdragningen i fråga om vilka jordbruk, som skola beredas tryggad lönsamhet, och vilka åtgärder som skola vidtagas beträffande de jordbruk, som på grund av olika förhållanden komma att be-

finna sig under denna lönsamhetsgräns. För de närmaste åren torde en pris-sättning uppgjord enligt nu tillämpat system med total kalkyl vara enda framkomliga väg, i den mån inte förhållandena medgiva en mera fri prisbildning. Enighet tycks föreligga om att de s. k. typjordbruken ej skola placeras i storleksgrupp som ligger under 10 ha, men olika uppfattningar råda om hur långt uppåt från denna nedre gräns typjordbrukens storlek skall få gå. Av nu tillgängliga räkenskapsresultat tycks framgå, att prissättningen ur jordbrukets synpunkt blir minst lika tillfredsställande, om typjordbruken utväljas inom hela storleksgruppen 10—20 ha, som om de tagas inom en mindre sektion av denna grupp. Oklarhet om detta förhållande föreligger dock, och det kanske kan med visst fog anföras, att det siffermaterial som man bygger på inte är tillräckligt representativt. Vi anse det olyckligt, om en betydande del småbrukare, varibland majoriteten av Norrlands jordbrukare, skulle komma att betrakta sig som missgynnade genom valet av typjordbruk. Det kan därför vara klokast att inte nu binda statsmakterna i denna fråga, utan låta den stå öppen för förhandlingar mellan det statliga centrala organet för den prisreglerande verksamheten och jordbrukarnas organisationer, sedan noggrannare utredningar gjorts rörande det verkliga läget.

Särskilt stöd till mindre jordbrukare.

Hur än typjordbrukens storlek väljes, blir ofrånkomligt att vi under deras storleksgrupp komma att få jordbruk, som inte ge tillräckligt stor inkomst och vilkas ägare därför på grund av sociala skäl böra beredas inkomstillskott genom särskilda bidrag. Att utforma ett system för sådana bidrag, som under alla förhållanden är lämpligt och rättvist, torde vara omöjligt. Detta framgår också av den starka kritik, som kom 1942 års jordbrukskommittés förslag om kontantbidrag till del. Kungl. Maj:ts förslag om till mjölkproduktionen knutna producentbidrag har tagit hänsyn till denna kritik och anknutit bidragen till vissa prestationer, vilket vi anse lämpligt. Den rätt vida marginal (från 4 000 till 7 000 kg mjölk) inom vilken samma högsta bidrag på 480 kr. föreslås utgå, tjänar att utjämna olikheter mellan norr och söder. Det torde vara ofrånkomligt för förhindrande av manipulationer med deklARATIONER, att bidraget bindes vid uppnådd medelinkomst under redan förflutna inkomstår enligt propositionens förslag. Att i nuvarande labila läge fixera producentbidragens maximistorlek för en längre tid torde dock knappast vara rimligt.

Även om ett system med producentbidrag för mjölk synes vara den enda nu framkomliga vägen, är det dock inte invändningsfritt, utan kommer sannolikt att vid sin tillämpning ge upphov till uppenbara orimligheter. Det bör därför kunna bli föremål för ändamålsenliga justeringar i enlighet med erfarenhet, som vinnes rörande dess tillämpning. Bestämmelserna om stödets upphörande vid nuvarande ägarens död synas oss alltför restriktiva och kunna med fördel något mildras. Jämsides med dessa stödåtgärder böra strävandena

att genom decentralisering av näringslivet i övrigt, framför allt genom industriens spridning, främjas, så att övergångsjordbruk i största möjliga utsträckning efter hand komma att få karaktär av bestående stödjordbruk. Från olika håll framfört förslag om statlig inlösen efter hembud bör prövas.

Rationaliseringsorganen.

För jordbrukspolitikens genomförande föreslås i propositionerna nr 75 och 76 betydande förändringar i fråga om såväl centrala som lokala organ. I fråga om rationaliseringsverksamhetens centrala ledning har man sammanfört denna till ett gemensamt organ. De skäl som anförts härför anse vi bindande. När däremot för den lokala rationaliseringsverksamheten föreslås två organ, har anförts en motivering, som är direkt motstridig den, som anförts som skäl för centralisering av topporganisationen, och denna motivering synes oss varken vara logisk eller verklighetsbetonad.

Då allt rationaliseringsarbete skall utföras ute hos jordbrukarna och väl i regel den brukningsenhet, som behöver rationaliseras, är bäst betjänt av ett flertal rationaliseringsåtgärder, vore det önskvärt att så få organ som möjligt hade befattning med den lokala rationaliseringsverksamheten. Det är föga tillfredsställande att olika organs tjänstemän operera var för sig. Nu föreslås dock i propositionen att jordbrukets rationaliseringsverksamhet delas på två organ, hushållningssällskap och lantbruksnämnder, vilka senare bl. a. få övertaga egnahemsnämndernas nuvarande verksamhet med undantag för bostadsförbättringarna. Om dessa uttalas att ett särskilt organ för landsbygdens bostadsförbättringar skall bildas och att detta även skall omhändertaga jordbrukets bostadsförbättringsverksamhet. Alltså skulle tre olika organ handlägga ärenden av mycket betydande ekonomisk räckvidd för de enskilda jordbrukarna. Inte minst gäller detta bostadsförbättringarna, som för den närmaste framtiden torde komma att bliva av betydande omfattning inom jordbrukets delvis efterblivna byggnadsbestånd. Vi anse ett sådant arrangemang föga ändamålsenligt. Rationaliseringsåtgärderna måste inom ett jordbruk alltid hållas inom en ekonomisk ram, där skuldsumman noga avväges efter vederbörandes möjligheter att bära den. Att med den föreslagna uppdelningen av rationaliseringsverksamheten åstadkomma samordning i den ekonomiska rådgivning, som bör följa all rationaliseringsverksamhet, torde vara omöjligt. Jordbrukets bostadsförbättringar böra handläggas tillsammans med jordbrukets övriga rationaliseringsfrågor, och större lokal centralisering bör eftersträvas än i Kungl. Maj:ts proposition föreslagits.

Genom en centralisering måste besparingar kunna göras såväl vid utförande av fältarbetet som i fråga om administrationen. Med de olikheter, som särskilt beträffande den yttre rationaliseringens omfattning komma att göra sig gällande inom olika hushållningssällskaps områden, kan förutses, att det blir betydande svårigheter att rätt avpassa befattningarnas antal, om personalen

skall fördelas på två organisationer. Inget hindrar att det inom bägge organisationerna i ett område finns behov av halvtidstjänster, som måste fyllas av heltidsanställda etc. Om bostadsförbättringsverksamheten till den del densamma ej berör jordbruksfastigheter avlyftes från egnahemsnämnderna, minskas dessas verksamhet avsevärt i förhållande till den nuvarande, varför en enda organisation för den framtida rationaliseringsverksamheten inte behöver vara omöjlig att organisera.

Av stor betydelse är, att rationaliseringsverksamheten omfattas med tillit från jordbrukarnas sida, och i fråga om detta åtnjuta hushållningssällskapen sedan gammalt ett mycket stort förtroende från jordbrukarna. Att de skulle vara olämpliga som framtida organ för den totala rationaliseringsverksamheten på grund av att i denna skola investeras betydande statsmedel, torde vara omotiverat att påstå. Efter omorganisationen kommer staten och det allmänna att ha ett betydligt starkare inflytande inom hushållningssällskapen, samtidigt som dock jordbrukarnas inflytande är större än inom de föreslagna lantbruksnämnderna. Intresset för hushållningssällskapens utbyggnad till lokala organ för hela rationaliseringsverksamheten är, så vitt vi kunna utröna, mycket starkt inom jordbrukarkretsar, och där man accepterat skapande av två organ, såsom inom 1942 års jordbrukskommittés majoritet, synes man delvis ha låtit sig influeras av en förhoppning om att därigenom kunna rädda hushållningssällskapen från ökat inflytande utifrån. Om hushållningssällskapens omorganisation genomföres enligt Kungl. Maj:ts förslag få både stat och lands-ting inflytande på förvaltningsutskottens sammansättning, och därmed bortfaller detta skäl för dubbla rationaliseringsorgan. Vi anse därför att i första hand borde planeras för rationaliseringsverksamhetens förläggande till hushållningssällskapen.

Hemkonsulentverksamheten.

Förslaget om hemkonsulentverksamhetens avskiljande från hushållningssällskapen anse vi icke välbetänkt. Ett godkännande av propositionens uttalande härom skulle betyda, att riksdagen redan nu tar definitiv ställning till denna fråga. Hemkonsulentverksamhetens intima infogande i hushållningssällskapens verksamhet har från början haft det goda med sig, att denna inriktats på landsbygdens förhållanden, och detta har varit till stort gagn. Landsbygdshushållens karaktär av producenthushåll ställer andra anspråk än tätorternas hushåll, varför en för landsbygden specialiserad hemkonsulentverksamhet är väl försvarlig och mest naturligt placerad tillsammans med hushållningssällskapens övriga konsulentverksamhet. Riksdagen har inte delgivits någon avgörande motivering för hemkonsulentverksamhetens överförande till landstingen, varför det rimliga är, att riksdagen inte nu tar någon ställning till hemkonsulentverksamhetens framtida organisation. Detta komme att innebära, att hemkonsulentverksamheten kvarstannar hos hushållningssällskapen, tills sådan ståndpunkt tagits.

Lantbruksnämnderna.

Även om vi anse, att hela rationaliseringsverksamhetens förläggande till hushållningssällskapen är den bästa anordningen, önska vi dock anföra några synpunkter på detaljer i den av Kungl. Maj:t föreslagna organisationen.

I lantbruksnämnderna synas oss de av rationaliseringen intimt berörda jordbrukarnas intressen vara alltför svagt representerade, då av sju ledamöter blott två äro genom hushållningssällskapen valda ombud för jordbrukarna i bygden. Arrangemanget är så mycket mer förvånande, som i propositionen upprepade gånger betonas vikten av att rationaliseringsverksamheten blir en jordbrukets sak. Jordbrukarnas inflytande i lantbruksnämnderna bör förstärkas antingen genom minskning av antalet av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter eller genom utökning av ledamöternas antal.

Befattningshavarnas löneställning.

I fråga om löneställningen för lantbruksnämndernas och hushållningssällskapens högsta tjänstemän föreslås en lönegrads skillnad med sekreterare hos hushållningssällskap placerad i lönegrad 28 och lantbruksdirektör i lönegrad 29. Denna olikhet i lönegradsplaceringen för två tjänstemän, som skola sitta tillsammans som självskrivna ledamöter i samma nämnd och utskott, synes oss fullkomligt omotiverad och mycket illa vald. Den blir blott en källa till irritation och är ej motiverad av något sakläge. Som vi tidigare anfört, är hushållningssällskapens rationaliseringsverksamhet, som omfattar hela jordbruket, under alla förhållanden av minst lika stor allmän betydelse som de tilltänkta lantbruksnämndernas. I fråga om lantbruksnämndernas övriga tjänstemäns löneplacering föreligger ännu ej förslag, utan denna fråga liksom befattningshavarnas antal och uppgifter skall göras beroende av ytterligare utredning. Då det förefaller, som om det dock skulle gälla befattningshavare med ungefär samma kvalifikationer och tjänstgöring som hushållningssällskapens, torde likhet i lönegradsplacering över lag vara motiverad för samma slag av tjänstemän hos hushållningssällskapen och lantbruksnämnderna.

Kompetensfordringar.

I fråga om hushållningssällskapens sekreterare föreslås i propositionen nr 76, att några formella kompetenskrav ej skola uppställas. Detta betyder en tillbakagång till äldre tiders förhållanden, som visat sig vara mindre gynnsamma. Nu tillämpad praxis har varit, att kompetensfordringarna upprätthållits hårdare i fråga om sekreteraren än i fråga om hushållningssällskapens andra tjänstemän. Hushållningssällskapens förmåga att verka till jordbrukets bästa är i hög grad beroende av kvalifikationerna hos deras tjänstemän. Att sekreteraren då skulle kunna ha mindre kvalifikationer än de under honom stående konsulenterna kan inte vara rimligt. Hushållningssällskapens ställning

som jordbrukarnas rådgivande organ kräver, att alla deras tjänstemän besitta bästa möjliga fackutbildning. I hushållningssällskapens undervisningsverksamhet behöva alla tjänstemän vara kvalificerade att deltaga, jämväl sekreteraren. Om konsulenterna äro ute på förrättningar, skall en person, som uppsöker sällskapet för att få råd, kunna erhålla sådant av sekreteraren. Bärande skäl tala därför för att i fråga om behörighetsvillkoren för befattning som sekreterare vid hushållningssällskap hittillsvarande bestämmelse bibehålles att vederbörande skall hava avlagt agronomexamen.

I anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 75 och 76 och med stöd av vad vi i denna motion anfört hemställa vi,

att riksdagen ville avslå Kungl. Maj:ts förslag till lag om kronans förköpsrätt, förslag till lag angående ändring i lagen av den 22 december 1943 (nr 884) om förköpsrätt samt förslag till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation, samt

att, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag angående inrättande av lantbruksnämnder, förslag utarbetas till organisation av hushållningssällskapen för deras handhavande av samtliga med jordbrukets rationalisering förenade uppgifter, eller *alternativt*, om detta ej bifalles,

att de arbetsuppgifter på den inre rationaliseringens område, vilka hittills åvilat hushållningssällskapen, fortfarande skola handhavas av dessa, samt

att hemkonsulentverksamheten bibehålles hos hushållningssällskapen,

att sekreterare, jordbrukskonsulent och jordbruksinstruktörer hos hushållningssällskap erhålla samma löneställning som eventuellt bestämmes för motsvarande befattning hos lantbruksnämnd,

att som behörighetsvillkor för befattning som sekreterare hos hushållningssällskap skall fordras agronomexamen, samt slutligen

att riksdagen vid behandlingen av förutnämnda propositioner ville taga hänsyn till övriga av oss framförda synpunkter.

Stockholm den 10 april 1947.

Fritiof Domö.

J. B. Johansson.

Gustaf Velander.

Ivar Anderson.

Karl Wistrand.

Axel Mannerskantz.

K. Ewerlöf.

Ebon Andersson.